

doi: 10.5281/zenodo.3503643

**ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ
ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ПЕДАГОГА**

*Verbal Means of Impact on the Consciousness of Student's Personality
in the Professional Activity of a Teacher*

Magdalyna Lyla

Ph.D. in Psychology, Associate Professor
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hrihorii Skovoroda State Pedagogical University
magdalyla@ukr.net
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4321-0679

Diana Chyzhma

Ph.D. in Psychology, Associate Professor
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hrihorii Skovoroda State Pedagogical University
dianachyzhma@ukr.net
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9850-5143

Abstract

The abstract reveals the problem of verbal means impact on the consciousness of student's personality in the professional activity of a higher school teacher, which is directed on transferring of the specific knowledge, skills and competencies required to perform functions related to a particular profession.

Key words: *verbal means, impact, consciousness, professional activity.*

Вступ
Introduction

Професійна діяльність викладача вищої школи завжди спрямована на збереження і передачу знань, розвиток інтелекту та становлення особистості студента. Комунікативна взаємодія між педагогом і студентами відбувається переважно у вербальній формі в процесі мовного спілкування і є значущою для її учасників, оскільки обмін повідомленнями відбувається заради досягнення певних цілей і задоволення певних потреб. Правильний добір засобів і

механізмів впливу в процесі комунікації сприяє досягненню оптимального результату взаємодії, розвитку особистості, формування в неї високих моральних якостей, реалізації її творчих здібностей та можливостей самовдосконалення. Проте комунікація не обмежується простим передаванням інформації. Вона повинна здійснюватися таким чином, щоб надіслана інформація впливала на поведінку того, кому вона адресована, мотивувала його до певних дій. Як зазначає О.М. Леонт'єв (2013), діяльність суб'єкта (зовнішня і внутрішня) опосередковується і регулюється психічним відображенням реальності. Те, що в предметному світі виступає для суб'єкта як мотиви, цілі та умови діяльності, повинно бути сприйнято, усвідомлено, зрозуміло, утримано і відтворено в пам'яті.

Методи та методики дослідження *Methods and Techniques of the Research*

У дослідженні використовувалися *емпірико-теоретичні методи дослідження* зорієнтовані на аналіз, узагальнення і опис вербальних засобів впливу на свідомість особистості студента в професійній діяльності педагога.

Результати *Results*

У формуванні особистості першочерговим завданням є вплив на її свідомість. Словесний вплив на особистість є провідним у процесі формування і розвитку її свідомості. «Сутнісною характеристикою особистості є її комунікативна природа. Потреба у спілкуванні виступає як певне психологічне утворення, як явище внутрішнього суб'єктивного світу особистості. Входячи в систему потреб, воно стає внутрішнім фактором активності і розвитку людини. Потреба у спілкуванні, характер спілкування накладають відбиток на формування цілісних структур психологічної організації особистості, її ціннісних орієнтацій і форм діяльності» (Свідомість як вищий ступінь..., https://studopedia.su/16_153846_svidomist-yak-vishchiy-stupin-rozvitku-psihiki.html).

На сучасному етапі розвитку науки фокус у дослідженні впливу на свідомість людини за допомогою мови зміщується з теорії на власне мовні прийоми через вербальні засоби з метою перебудови смислової сфери

особистості. Вербальна комунікація використовує мову як найбільш універсальний засіб людського спілкування, який забезпечує змістовний аспект взаємодії і взаєморозуміння в процесі спільної діяльності. Згідно з концепцією Й. Стерніна ефективність спілкування є досягненням мовцем власних цілей і збереженням балансу відношень із співрозмовником (Стернин, 2001: 66–67). У процесі спілкування комуніканти впливають один на одного, застосовуючи при цьому різні механізми впливу і вербальні є найпоширенішими з них. За допомогою механізмів впливу формується особистість, змінюється її внутрішня та зовнішня активність.

«Феномен мовленнєвого впливу пов'язаний у першу чергу з цільовою установкою мовця – суб'єкта мовленнєвого впливу. Бути суб'єктом мовленнєвого впливу – значить регулювати діяльність свого співрозмовника» (Иссерс, 2003: 21). Професійна діяльність педагога вищої школи, як особливий вид соціальної діяльності, передусім спрямовується на передавання спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання функцій, пов'язаних із певною професією. Це складна динамічна система, яка містить в собі ряд взаємопов'язаних компонентів, що являють собою відносно самостійні функціональні види діяльності. Зокрема конструктивний компонент пов'язаний з відбором та композицією навчального матеріалу у відповідності з віковими та індивідуальними особливостями студентів, а також плануванням і побудовою педагогічного процесу. Організаційний компонент передбачає їх включення у різноманітні види діяльності, організацію виконання завдань даної діяльності та забезпечення взаємодії в процесі обміну інформацією. Комунікативний компонент означає встановлення педагогічно доцільних взаємин і взаєморозуміння зі студентами. Викладання як вид спеціальної діяльності, спрямований на управління переважно пізнавальною діяльністю студентів, результатом якого є їхній розвиток, особистісне, інтелектуальне удосконалення, становлення як суб'єктів навчальної діяльності.

Ефективність мовного впливу на свідомість, іншими словами на розум і почуття людини з метою формування позитивних якостей, залежить від дотримання трьох основних принципів, зокрема: принципу доступності, який пов'язаний з необхідністю враховувати культурно-освітній рівень студентів, їх життєвий та професійний досвід; принципу експресивності, що вимагає використання засобів виразності (тону, динаміки звучання голосу, темпу, пауз,

наголосів, інтонації, правильності вимови і т.д.); принципу асоціативності, що передбачає звернення до асоціацій слухачів. Великого значення при цьому набувають грамотність побудови фраз, їх послідовність, простота і зрозумілість викладу. Є безліч мовних конструкцій, які допомагають у процесі навчальної діяльності коротко і зрозуміло виразити те чи інше поняття, побажання, прохання за аналогією з якими можна сформулювати потрібну думку. Чітко структурований і логічний виклад думок з активним використанням основних компонентів виразності усного мовлення справляє переконливий вплив на інших.

Т. Кабаченко зазначає, що вербальний вплив як основний складовий елемент впливу взагалі, входить в такі групи прийомів як інформування, навіювання та переконання. Немає такої сфери професійної діяльності, де б вербальному впливу, як засобу вирішення професійних завдань, не відводилося значиме місце (Кабаченко, 2000: 142). Інформування є надзвичайно поширеним способом вербального впливу і може здійснюватися як: надання нової інформації, доповнення інформації про вже відомі факти, втім не достатні для реалізації поставлених завдань та надання повідомлень, що не несуть ніякої об'єктивно нової інформації, втім впливають на змістове поле слухачів.

Безпосередній вплив на особистість здійснює навіювання. За образним виразом В.М. Бехтерева, навіювання входить у свідомість людини не з парадного входу, а як би із заднього ганку, оминувши «сторожа» - критику (Профессиональная педагогика, 2009). Опосередковане навіювання з аргументацією зумовлює краще сприймання і відтворення інформації, засвоєння певних поглядів чи виконання дій. Проте повноцінна діяльність кожної особистості може бути ефективною, якщо вона спирається на переконання, яке супроводжується аргументами й доказами, апелює до свідомості, почуттів і досвіду з тим, щоб сформулювати нові настанови. Такий вплив діє на раціональне та емоційне в їх єдності, формує нові погляди і відносини.

Вербальні засоби впливу використовуються в управлінні педагогічним процесом та на заняттях, під час логічного викладу матеріалу, повторенні вивченого з використанням різних видів бесіди, що дає змогу виявити обсяг і ґрунтовність знань, прогалини та неточності в знаннях студентів. У ході спілкування передана інформація має важливе значення і особистісний смисл. У мовленні викладач повністю виражає себе: інтелект, емоції, волю, характер,

темперамент, ораторське мистецтво, ставлення до студентів і навчального предмету. У мовленні наставника студенти вловлюють і ставлення до предмета, і до себе, і емоції. На вимогливість вони відповідають старанністю, на байдужість – байдужістю. Викладач, який вмie емоційно і змістовно говорити надихає на здобуття наукових фактів, спонукає студентів до пізнання нового, стимулює у них потребу в самостійності, рефлексивності, самопізнанні й самовдосконаленні, переконує в необхідності ставитися до дійсності свідомо, зі знанням, розуміти та збільшувати свої життєві можливості. Весь зміст повідомлення реалізується в мові за допомогою відповідних методів і прийомів, що входять в арсенал педагогічної майстерності педагога.

Сучасні методи викладання суттєво відрізняються від тих, що застосовувалися раніше, адже тепер викладач зобов'язаний організувати навчальний процес таким чином, щоб студенти самі, використовуючи нові технології, знаходили потрібну інформацію й вирішували завдання поставлені перед ними. Навчальна дискусія, яку часто застосовують на практичних заняттях сприяє виробленню і розвитку навичок аргументувати й дискусувати, коректно спростовувати помилкові висловлювання, а також грамотно, образно й емоційно обстоювати власну думку. З метою її проведення педагоги відбирають такий дидактичний матеріал, який найповніше враховує запити певної студентської аудиторії, члени якої виступають потенційними учасниками дискусії.

Отже, взаємозв'язок викладання й учіння здійснюється за допомогою мови як вербального засобу впливу, який використовується у навчанні та вихованні в наступних функціях: комунікативної (передача навчальної інформації); розуміння; номінативної (називання об'єктів); когнітивної (пізнавальної); розвитку мислення й мовлення. «Мовний вплив є дифузійним явищем, яке відбивається на трьох основних компонентах мовної комунікації, – агентів, повідомленні та реципієнтів, або їх інакше називають адресантом, мовним засобом спілкування і адресатом. Початковий і кінцевий пункти впливу охоплюють структури свідомості комунікантів у вигляді вихідних значеннєвих структур адресанта й трансформованих значеннєвих структур адресата. Проміжна ланка мовного спілкування – повідомлення – втілює смисли адресанта, в тому числі й потенційні у вигляді комплексу лінгвістичних засобів» (Seuren, 2009).

Мовлення викладача є зразком для студентів, воно є не тільки засобом викладу навчальної інформації, а й засобом управління їхньою увагою. Основними прийомами, які часто використовуються педагогами у професійній діяльності є: вміння говорити доступно, чітко і ясно, що забезпечує правильне розуміння змісту повідомлення; емоційність мовлення, особливо якщо воно має позитивно-оптимістичний тон; вміння створювати позитивні асоціативні зв'язки у свідомості студентів, що спонукає останніх до дії; створення атмосфери розкнутості і вільного спілкування, у результаті чого спрацьовує механізм ідентифікації, який сприяє сприйняттю студентами повідомлення як власного переконання.

Висновки **Conclusions**

У діяльності педагога спілкування є основним чинником, який впливає на увесь процес навчання і виховання, оскільки сама мета й завдання навчання реалізуються в процесі взаємодії викладача зі студентами. Слово викладача стимулює мислення та уяву, створює потребу дослідницької діяльності, впливає на почуття і свідомість студента, що передбачає наявність у особистості здатності до рефлексії власних професійних здібностей, інтересів, мотивів професійного навчання та діяльності, оцінку своєї відповідності задачам і вимогам певної професійної діяльності, переживання цієї відповідності у формі задоволеності обраною професією. Вербальний вплив у навчально-виховному процесі залежить від кількох факторів, зокрема: авторитету і налаштованості суб'єкта, його емоційної стійкості, характеру впливу, умов проведення, піддатливості індивіда та ряду інших факторів. Спрямованість на майбутню професійну діяльність є одним з центральних новоутворень особистості студента, який розвивається в процесі здійснення навчальної діяльності.

Перспективними напрямками розвитку наукової проблематики вбачаються: експериментальне вивчення вербального впливу на професійну свідомість студентів ВНЗ та емпіричне дослідження психологічних умов розвитку їх професійної свідомості.

Література
References

- Стернин, И.А.(2001). *Введение в речевое воздействие*. Воронеж. Полиграф.
- Иссерс, О.С. (2003). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. Москва: Эдиториал УРСС.
- Seuren, P.A.M. (2009). *Language in Cognition*. Oxford: Oxford University Press.
- Кабаченко, Т.С. (2000). *Методы психологического воздействия*. Москва: Педагогическое общество России.
- Профессиональная педагогика* (2009). С.Я. Батышева, & А.М. Новикова. Москва: Из-во ЭГВЕС.
- Свідомість як вищий ступінь розвитку психіки*. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://studopedia.su/16_153846_svidomist-yak-vishchiy-stupin-rozvitku-psihiki.html
-